

УЎТ: 632.937

МЕВАЛИ БОҒЛАРДА ЗАРАРКУНАНДАЛАР СОНИНИ КАМАЙТИРИШДА ЭНТОМОФАГЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ

Собиров Бекзод Бекмурод ўғли - к/х.ф.ф.д., кат.и.х.,

Сулаймонов Отабек Абдушукирович - к/х.ф.ф.д., доцент

Ўсимликлар карантини ва ҳимояси илмий-тадқиқот институти

Аннотация. Согласно статье, в садах Ташкентской области обнаружено 8 видов энтомофагов, принадлежащих к разным семействам. Они играют важную роль в сокращении количества вредителей, засасывающих сады. Важно изучить степень зараженности энтомофагов в дикой природе одним из самых опасных вредителей семенных садов.

Калит сўзлар. Мевали боғлар, зараркунанда, зарар келтириш, табиий кушанда, энтомофаглар, учраш даража.

Annotation. According to the article, 8 species of entomophages belonging to different families were found in the gardens of the Tashkent region. They play an important role in reducing the number of pests that suck in gardens. It is important to study the degree of infestation of entomophages in the wild by one of the most dangerous pests of seed gardens.

Key words. Orchards, pest, damage, natural environment, entomophages, level of occurrence.

Озиқ-овқат ҳавфсизлигини таъминлашда инсон тамонида истеъмол қилинадиган сабзавот, полиз, мевалар, мойли экинлар, донли экинлар ва бошқа экинларни етиштиришда ва зарарли организмларга қарши курашда имкон қадар химикатлардан фойдаланмаслик талаб этилади [1,2,3.]. Шу сабабли ушбу экинлар биоценозида зараркунандалар сонини бошқаришда уларнинг табиий кушандаларидан фойдаланиш ва зараркунандаларига қарши биологическийларда кўпайтирилётган биомасхулотларни қўллаш долзарб вазифалардан ҳисобланади. Мевали боғлар биоценозида учровчи табиий кушандалар уларнинг зараркунандалар сонини камайитиришдаги аҳамиятини

ўрганиш мевали боғларни ҳимоя қилишнинг илмий асосланган уйғунлашган кураш тизимини ишлаб чиқишда алоҳида муҳим аҳамиятга эга бўлган йўналишдир.

Юқоридаги муоммоларга асосланиб 2023-2025 йиллар давомида тадқиқот ишлари олиб борилди. Тадқиқот олиб борган йилларида мунтазам равишда табиий кушандаларнинг ва бошқа бўғиноёқли ҳайвонларнинг зараркундалар сонини камайтиришдаги аҳамиятини ҳисобга олиб борилди.

Ҳашаротларни йиғиб олиш тажриба майдонларидан ва бошқа кузатувдаги далалардан бутун мавсум давомида бажарилди. Тадқиқотларида энтомофагларнинг тур таркибини ўрганишда икки хил усулдан фойдаланилди. Дарахтдан намуналар махсус пробиркаларга териб олинган зараркундаларнинг тухум ва ғумбакларини лабораторияда боқилиб, улардан текинхўр энтомофагларни чиқариб олиш, бевосита дарахт танасидаги йиртқич энтомофагларни ҳисобга олиш ва йиғиш. Табиий кушандаларнинг тур таркибини аниқлаш учун Тошкент вилоятининг турли ҳудудларидан йиғиб келинган намуналардан чиқариб олинган паразитлар ва йиғилган йиртқичлар формалин ҳамда 70% ли спирт ва 4% глицерин аралашмасидан иборат фиксаторларда пахтали ёстиқчаларда фиксация қилиниб сақлаб қўйилди. Тадқиқотлар давомида қишки диапаузага кетган зараркундаларнинг физиологик ҳолати ва уларнинг текинхўр энтомофаглар билан зарарланиши ўрганилди.

Кузатувларимиз натижаларининг кўрсатишича уруғ мевали боғларнинг сўрувчи зараркундалардан: ширалар, қалқондорлар ва ўргимчакканаларнинг тухум, личинка ва етук зотларини *Aphidius ervi* Halid., *Praon volucta* Halid., *Nabis*, *Oriusniger* ва *Anthocoris sp.*, каби қандалалар фаол нобуд қилади. Айниқса антокорис қандадалари эрта баҳорда зараркундалардан олдин қишки диапаузадан чиқиб, уларнинг қишлаб ётган тухум, личинкалари ва етук зотларини йўқотади.

Уруғ мевали боғларда сўрувчи зараркундалар билан паразит афидофаглар, канахўр трипслар, бир неча турдаги олтинкўз (*Chrysopidae*) личинкалари ва хонқизининг етук зоти ва личинкалари, йиртқич қандалалар, визилдоқ қўнғизлар ва йиртқич ўргимчаклар озикланиб улар сонининг камайишида муҳим ўрин тутди. Тадқиқотларимизда мевали боғларнинг сўрувчи зараркундаларини нобуд қилиб яшовчи табиий кушандаларнинг Тошкент вилояти шароитида 7 та тури учраши қайд этилди.

Тадқиқотларда уруғ мевали боғларнинг сўрувчи зараркундаларини табиий энтомофаглари Тошкент вилояти шароитида *Coccinella septempunctata* L., *Stethorus punctillum* Ws., *Nabis* қандаласи, *Orius niger* Wolff, *Chrysopa carnea* Steph., *Chrysopa septempunctata* Wesmael., *Aphidius ervi* Halid., *Aphytis mytilaspidis* Le., кабилар учраганлиги кузатилди. Шунинг учун ҳам мевали боғларнинг энг хавфли зараркундаларидан бўлган олма мевахўри, ширалар, мева каналари, қалқондорларнинг табиий шароитда энтомофаглар билан зарарланиш даражасини ўрганиш муҳим аҳамият касб этади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Юсупов А.Х., Кимсанбаев Х., Муродов Б. Перспектива применения биологического метода защиты плодовых культур. // Узбекский биологический журнал. – Ташкент, 2006. – № 3 – С. 69-71.
2. Schwartz, J.L. Laboratory culture of Orange Tortrix, and its susceptibility to four insecticides /J.L.Schwartz, R.L.Lyen //Econ. Entomol. 1970. - Vol. 63. -No. 6.-P. 1788- 1790.
3. Weissling, T.J. Oviposition and calling behavior of codling moth (Lepidoptera: Tortricidae) in the presence of Codlemone /T.J.Weissling, A.I.Knight /Annals of the Entomological Society of Americae. 1996. - V. 89. - N. 1. - P. 142 - 147.